

Inhoudsopgave :

HET 26e CPSU-CONGRES ALS SPEEGEL VAN INTERNATIONALE
PARTIJBETREKKINGEN

pag. 1

POLEN / OP WEG NAAR EEN ADEMPAUZE ?

PAG. 6

HET 26e CPSU-CONGRES ALS SPIEGEL VAN INTERNATIONALE PARTIJBETREKKINGEN

Tijdens de eerste dag van het 26e CPSU-congres op 23 februari, heeft secretaris-generaal voor een gehoor van ongeveer 5000 partijafgevaardigden een ruim drie en een half uur durende rede uitgesproken, waarin hij het gebruikelijke rapport uitbracht van het Centraal Comité aan het partijcongres en waarin hij inging op "de taken van de partij op het terrein van de binnenlandse en buitenlandse politiek". Onder de toehoorders bevonden zich bovendien 123 delegaties van "communistiche en arbeiderspartijen" en van "revolutionair democratische en andere partijen" uit 109 landen. De CPN was daarbij vertegenwoordigd met een tweemansdelegatie bestaande uit CPN-voorzitter en de Amsterdamse districtsbestuurder

Saillant was de omstandigheid dat van de Spaanse CP (PCE), van de Italiaanse partij (PCI) en van de Franse CP (PCF) zich niet onder de aanwezigen bevonden. PCE-leider, die ook bij het 25e CPSU-congres van 1976 verstek had laten gaan omdat hij toen in eigen land een PCI-delegatie heette te moeten ontvangen, was - aldus het Spaanse Executief Comitélid - dit keer verhinderd vanwege de Spaanse regeringscrisis*). De werkelijke reden moet echter gezocht worden in verschillen in opvatting met Moskou over de Sowjet-interventie in Afghanistan en de kwestie Polen, verschillen in opvatting die ook voor PCI-leider van betekenis zijn geweest bij zijn besluit om op het 26e CPSU-congres verstek te laten gaan. Immers, de PCI heeft de Afghanistan-interventie herhaaldelijk veroordeeld en gewaarschuwd tegen de dreiging van een Sowjetingrijpen in Polen**)

- 2 -

-
- *) De in Moskou aanwezige PCE-delegatie keerde overigens vroegtijdig naar Madrid terug in verband met de recente pogingen tot een staatsgreep.
 - **) Deze conflictpunten zijn door de Italianen ook in de context van het 26e CPSU-congres nog aan de orde gesteld. PCI-delegatieleider, die op het congres niet het woord mocht voeren, schijnt vijf dagen lang met CPSU-functionarissen in de clinch te hebben gelegen over dat wat hij te berde had willen brengen. Zo had hij onder meer vertrouwen willen uitspreken over de manier waarop de Poolse partij de problemen in Polen tegemoet treedt. Wel mocht de Italiaanse delegatieleider, anders dan in 1976 toen de Italianen op het congres zelf aan het woord kwamen, een rede afsteken op een bijeenkomst in het hoofdkwartier van de Sowjetvakbonden (het is gebruikelijk dat tweederangsdelegaties niet op het congres maar op "nevenbijeenkomsten" hun zegje laten horen), waar hij o.m. ook aandrang op terugtrekking van buitenlandse troepen uit Afghanistan.

PCF-leider , die ook het 25e CPSU-congres niet bijwoonde (de PCF had toen juist gekozen voor een eurocommunistisch standpunt, terwijl bovendien de persoonlijke verhouding tussen en slecht was), had het nu laten afweten met het oog op zijn verkiezingscampagne voor het presidentschap van Frankrijk.

Relaties met de niet-regerende CP'en

Zoals verwacht mocht worden ging CPSU-secretaris-generaal in zijn rede voor het congres in op de verhouding met de niet-regerende communistische CP'en, waarvan de zich onafhankelijk opstellende Italiaanse en Spaanse partij zeker niet de minst belangrijke zijn.

De CPSU gaat ervan uit - aldus een samenvatting van de -rede door het Sowjetrussische persbureau Nowosti - dat geschillen overwonnen kunnen worden als deze niet van principiële aard zijn. "Als het gaat om principes die revolutionairen van reformisten en scheppend marxisme van dogmatisch sectarisme en links avonturisme onderscheiden, is geen compromis mogelijk".

stelde in dit verband voorts "..... altijd volop aandacht (te besteden) aan kameraadschappelijke, constructieve kritiek maar categorisch gekant (te zijn) tegen kritiek die een verkeerd beeld geeft van de socialistische realiteit en, opzettelijk of onopzettelijk, daarbij de imperialistische propaganda een goede dienst bewijst". Hij onderstreepte dat de CPSU goede betrekkingen onderhoudt met "de grote meerderheid van de communistische partijen, waaronder de Franse, Portugese, Duitse, Griekse, Finse, Deense, Oostenrijkse en andere". In deze opsomming waren derhalve de Spaanse en de Italiaanse CP luid en duidelijk afwezig, wat een niet mis te verstane indicatie oplevert over het ongenoegen dat beide partijen opwekken bij de CPSU.

Dat ongenoegen werd tijdens het congres nog eens verwoord door CPSU-Politburolid , de eerste partijsecretaris van de Oekraïense CP, die - zonder de Spaanse en Italiaanse CP overigens met name te noemen - stelde dat "enige buitenlandse communisten" met hun afwijkende politiek "enorme schade" hadden aangericht. Hij wees erop dat het in gevaar brengen van de vrede door "de meest reactionaire militaristische krachten" noodzaakt tot eenheid van regerende en niet-regerende communistische partijen en tot een "principiële internationalistische houding".

toonde zich in zijn rede overigens optimistisch over de vooruitgang van het "socialisme" in de wereld en over het internationaal prestige

van de Sowjet Unie in "progressieve kringen". Hij claimde dat de afgelopen tien jaar het aantal leden van communistische partijen in West-Europa met 800.000 was toegenomen.

Relaties met de sociaal-democratie

De CPSU-secretaris-generaal wees in zijn congresrede erop dat zijn partij sinds 1976 de banden met tal van sociaal-democratische partijen heeft weten te versterken, waaronder "die van Finland, België, Zweden, Spanje en een aantal andere landen".

"In de huidige complexe internationale situatie is bevordering van de samenwerking tussen communisten aan de ene kant en aan de andere kant sociaal-democraten, vakbonden, godsdienstige kringen en andere democratische en vredelievende groepen van groot belang", aldus .

Uiterst belangrijk noemde de CPSU-leider in dit verband de contacten met de leiding van de Socialistische Internationale. "De moderne sociaal-democratie is een aanzienlijke politieke macht, die een grotere bijdrage kan leveren aan de verdediging van de vitale belangen van de volkeren, de versterking van de vrede en het terugslaan van fascisme en racisme", waarmee impliciet gesteld is dat een stimulering van de sociaal-democraten op dit terrein door de CPSU c.s. voor de toekomst verwacht kan worden.

Relaties met de Sowjetblok-CP-en

De CPSU-leider ging uiteraard behalve op de relaties met niet-regerende CP-en en andere "progressieve kringen" ook in op het conglomeraat van de "socialistische landen" en onderstreepte daarbij het belang van samenwerking. Hij wees erop dat het Warschaupact en het zgn. Politiek Executief Comité, waarvan de partijleiders van de W.P.-landen deel uitmaken, een belangrijke rol spelen in het internationale gebeuren in Europa en de wereld. Hij liet zich lovend uit over de Oosteuropese Raad voor Wederzijdse Economische Bijstand (de Comecon) en wees erop dat het economische groeitempo van de bij de Comecon aangesloten landen tweemaal zo hoog was als van de ontwikkelde kapitalistische landen, waarbij hij zich overigens wel moest baseren op de periode van de afgelopen tien jaar.

Uiteraard nam de kwestie Polen in 's rede een belangrijke plaats in. In het algemeen stelde de CPSU-leider dat "indien ondermijnende activiteiten van het imperialisme vergezeld gaan van fouten en misrekeningen" er dan "gunstige omstandigheden" ontstaan voor "de activering van anti-

socialistische elementen". "Wij zullen", aldus de eerder genoemde Nowosti-samenvatting van de -rede, "het broederland Polen in zijn nood niet in de steek laten en ervoor zorgen dat dat land geen schade wordt berokkend". De Sowjetleider liet daarbij nog een vermaning horen door erop te wijzen hoe belangrijk het was om naar de stem van de massa te luisteren en "alle tekenen van vrijblijvendheid te bestrijden, actief de socialistische democratie te ontwikkelen en een afgewogen en realistische politiek door te voeren in de economische betrekkingen met het buitenland". Daarmee was dan niet alleen het Poolse bewind onder de vroegere leider veroordeeld, maar werden ook andere Oosteuropese regiems impliciet gewaarschuwd de zaken in de hand te houden.

Voor de Poolse partijleider vormde een en ander aanleiding op het congres te verklaren dat Polen alle noodzakelijke maatregelen zal nemen om de "anti-socialistische krachten" weer in het gareel te brengen. De PVAP-leider wees erop dat Polen de weg van een politieke oplossing van het sociale conflict heeft gekozen, de problemen op eigen kracht aan kan en dat niet het "socialisme" maar een verkeerde toepassing van de "socialistische principes" de oorzaak is van de huidige problemen. Hij verklaarde nog eens dat Polen "een socialistisch land is en zal blijven". De andere op het congres aanwezige leiders van regerende CP-en bleken in de kwestie Polen beslist geen unanieme opvattingen te koesteren. In de redevoeringen op 25 februari van de Cubaanse partijleider en zijn Vietnamese collega werd het Westen beschuldigd van pogingen Polen los te weken uit het "socialistische kamp" en subversie in het land aan te moedigen. De Oostduitse partijleider en diens Tsjechoslowaakse collega noemden Polen niet met name, maar verwezen in het algemeen naar pogingen om de eenheid van de socialistische landen te breken. Volgens zijn deze pogingen tot mislukken gedoemd.

De Hongaarse partijleider, wiens partij zich in de afgelopen maanden niet heeft gemengd in het Oosteuropese koor van kritiek op de Poolse leiders, zei daarentegen dat het Poolse volk o.l.v. de PVAP een uitweg zal weten te vinden uit de moeilijke situatie. De Roemeense partijleider ging nog iets verder. Niet alleen verklaarde hij dat Polen de gelegenheid moet krijgen de interne crisis zelf op te lossen, hij liet ook doorschemeren dat zijn land zich zou verzetten tegen iedere interventie in Polen van buitenaf. Daarmee is het beeld geïllustreerd van "een socialistisch gemenebest" dat wat de evaluatie van de ontwikkelingen in Polen

betreft - en dus op voor de CPSU cruciale punten - beslist geen gesloten front vormt en een verschil in opvattingen vertoont zoals dat - weliswaar meer uitgesproken - ook onder de Westeuropese communistische partijen kan worden aangetroffen.

* * * * *

Deze verscheidenheid van opvattingen m.b.t. de kwestie Polen samen met bijv. de waardering van de Sowjet-interventie in Afghanistan - voor PCE-leider en zijn Italiaanse collega van doorslaggevend belang om op het 26e CPSU-congres verstek te laten gaan en goed voor kritische uitlatingen van de Japanse en de Italiaanse delegatieleiders op in de marge van het 26e CPSU-congres gehouden "neven-bijeenkomsten" voor de "tweederangsdelegaties" - completeert een beeld van verdeeldheid binnen dat deel van de internationale communistische beweging, dat nog onder invloed van Moskou staat dan wel daarmee meer of minder vriendschappelijke betrekkingen onderhoudt. Daarmee is geen nieuw beeld geschetst, maar wel opnieuw een illustratie gegeven van een toestand die al geruime tijd deel uitmaakt van de werkelijkheid binnen de internationaal communistische beweging.

POLEN / OP WEG NAAR EEN ADEMPAUZE ?

Met de benoeming tot premier van de minister van Defensie, op 11 februari *), is er in Polen een situatie ontstaan, die voor het eerst sinds medio 1980 uitzicht op een zekere stabilisatie biedt. In zijn inaugurele toespraak tot de Sejm (het Poolse parlement) liet weten de reeds ingezette hervormingskoers te willen continueren, echter met behoud van orde en discipline. Gelijktijdig met het bekend maken van veranderingen in zijn regering **), lanceerde hij een tien-punten program, dat moet dienen om de economische chaos de baas te worden.

Met nadruk stelde dat de door de regering gesloten overeenkomsten nagekomen zullen worden. De consultaties tussen regering en de onafhankelijke vakorganisatie Solidariteit zullen niet meer ad hoc, maar regelmatig door middel van een permanent overlegorgaan plaatsvinden.

riep de vakbonden op de komende drie maanden niet te staken en deze periode te gebruiken voor een brede discussie over de ontstane problemen. De regering wenst een zakelijk gesprek met de vakbonden over de prioriteiten bij de realisering van de gesloten akkoorden, mede gezien de slechte economische situatie. Gemeenschappelijk moet bepaald worden wat er wanneer en hoe realiseerbaar is. Wel waarschuwde

*) is daarmee de vierde premier van Polen binnen één jaar; hem gingen voor : december '70 - februari '80, februari '80 - augustus '80 en augustus '80 - februari '81.

**) Twee vice-premiers, en , werden "op eigen verzoek" van hun functie ontheven. In hun plaats werden benoemd : de als hervormingsgezind bekend staande hoofdredacteur van het gezaghebbende partijweekblad Polityka, , die zich vooral met vakbondsangelegenheden zal gaan bezighouden, en ex-minister voor zware industrie, . Tevens werden nieuwe ministers voor bosbouw, chemische industrie, landbouw, zware industrie, gezondheid en onderwijs benoemd.

de nieuwe premier Solidariteit voor anti-socialistische elementen in haar gelederen.

Als steunpilaren voor de hervormings- en vernieuwingspolitiek noemde samenwerking met de roomskatholieke kerk, consultaties met niet-partij gebonden experts, de ontwikkeling van een kritisch schrijvende pers, decentralisatie van het bestuur en een vèrgaande verzelfstandiging van bedrijven.

Met betrekking tot het buitenlandse beleid zei slechts, dat door anarchie en chaos het aanzien van Polen zeer geleden heeft. Hij verzekerde de Sowjet-Unie dat Polen een trouw bondgenoot van het Warschaupakt blijft.

Reactie Solidariteit

In eerste instantie reageerde de onafhankelijke vakorganisatie Solidariteit niet op het voorstel van om over een termijn van drie maanden niet te staken. Na een bijeenkomst van de vakbondsleiding in Gdansk verklaarde Solidariteit bereid te zijn onmiddellijk met de regering te gaan onderhandelen over alle nog niet opgeloste problemen. Zij zegde toe tijdens die onderhandelingen niet van het stakingswapen gebruik te zullen maken "tenzij het overleg onmogelijk of onvruchtbaar blijkt". Als nog niet opgeloste problemen noemde Solidariteit o.a. de nieuwe wet op de vakbonden en de beperking van censuur.

Wel toonde Solidariteit zich overtuigd van de noodzaak intern een betrouwbare controle op de regionale organisaties te verkrijgen, mede om plaatselijke problemen niet te laten escaleren en de effectiviteit van het stakingswapen niet te verlammen. Om één en ander beter in de hand te houden werd een presidium bestaande uit elf man in het leven geroepen. Solidariteit-leden werden opgeroepen niet tot staking over te gaan zonder toestemming van dit orgaan. Toestemming vooraf is echter niet noodzakelijk als het gaat om het afweren van een "directe aanval

van de autoriteiten op leden, deskundigen en medewerkers" van Solidariteit *) of als zo'n aanval gedaan wordt op een Solidariteit-afdeling als geheel.

Solidariteit-voorzitter heeft na een onderhoud met de nieuwe vice premier , voorzitter van de regeringscommissie belast met vakbondszaken, te kennen gegeven bepaald gelukkig te zijn met de benoeming van tot premier. Tevens toonde Solidariteit zich bereid het probleem van de erkenning van een vakbond voor boeren tijdelijk op te schorten.

Een meer officiële reactie op 's oproep werd pas op 16 februari gegeven bij monde van Solidariteit-woordvoerder . Deze verklaarde in een vraaggesprek met het grootste dagblad voor Polen, Zycie Warszawy, dat de regeringsverklaring van een reëel uitzicht lijkt te bieden op "een ommekeer in een gevaarlijke reeks van gebeurtenissen". Naar zijn zeggen neemt Solidariteit de oproep van de premier om niet te staken "zeer ernstig".

Overeenkomst met boeren : Akkoord van Rzeszow

De ernst waarmee Solidariteit de nieuw ontstane situatie in Polen be- kijkt blijkt uit de wijze waarop in het conflict tussen regering en boeren bemiddelde.

Nadat zich al eerder gematigd over het belangrijkste geschil- punt tussen boeren en regering, n.l. de erkenning van een boeren-vak- bond **), had uitgesproken kwam het mede door zijn toedoen na nieuwe

*) Sommige leden van het dissidente "Comité voor Sociale Zelfverde- diging" (KOR-KSS), o.a. , zijn Solidariteit-medewerkers. Dit zou een conflict tussen Solidariteit en de regering kunnen opleveren, indien het aangekondigde onderzoek van het ministerie van Justitie naar " tegen de staat gerichte activiteiten" van KOR-KSS tot rechtsvervolging aanleiding zou geven.

**) Het Poolse Hooggerechtshof weigerde 10 februari een onafhankelijke vakbond voor boeren te registreren, omdat de particuliere boeren ge- werknemers, maar zelfstandige ondernemers zijn. Het Hooggerechtshof wees wel op de mogelijkheid van erkenning als vereniging.

onderhandelingen in Rzeszow (16-19 februari) tot een overeenkomst en een de facto erkenning van de boerenvakbond.

Het akkoord, ondertekend door de regering en het "initiatief-comité van de onafhankelijke vakbond van individuele boeren", heeft als uitgangspunten het onvervreemdbaar eigendomsrecht van particuliere boeren op hun land en de gelijkberechtiging van particuliere bedrijven en staatsbedrijven. Daarnaast bevat het akkoord diverse andere punten en bepalingen zoals een betere verdeling van landbouwmachines en materiaal (zaaigoed, kunstmest) tussen de beide sectoren, een hervorming van de sociale- en pensioenwetgeving voor boeren en een verdeling van de bezittingen van de oude vakbonden tussen Solidariteit en de restanten van de oude vakbondsorganisatie.

Ter controle van de uitvoering van de overeenkomst hebben leden van de nog niet geregistreerde "initiatiefcomité" samen met de "boerenafdeling van Solidariteit een commissie voor permanent overleg met de regering gevormd. Over de erkenning van een eventuele boerenvakbond werd in de overeenkomst niet meer opgenomen dan dat die uitgesteld wordt totdat de nieuwe wet op de vakorganisatie afgehandeld is.

Overeenkomst met studenten : akkoord van Lodz

Een dag eerder, 18 februari, was het de regering ook gelukt tot een overeenkomst met stakende studenten te komen. Hoewel deze staking minder directe economische schade veroorzaakte dan eerdergenoemde conflicten met arbeiders en boeren, was er de nieuwe regering veel aan gelegen hieraan eveneens een einde te maken. Mede op aandrang van zelf zou het akkoord tot stand gekomen zijn.

Met de ondertekening van dit akkoord heeft Polen thans als enig land in Oost-Europa naast de bestaande met de CP verbonden studentenbond plaats ingeruimd voor een onafhankelijke studentenvakbond, de Unie van Onafhankelijke Studenten (NZS).

De regering stemde in met een groot aantal eisen van de studenten. Zo krijgen instellingen van hoger onderwijs meer autonomie. Voorts zullen de faculteits- en universiteitsraden, waarin de studenten een derde van de zetels krijgen, voortaan bevoegd zijn ten aanzien van alle beslissingen op wetenschappelijk, didactisch en organisatorisch gebied. De raden zullen het collegeprogramma vaststellen, alsmede de

manier waarop examens zullen worden afgelegd. Colleges marxisme-leninisme en russisch worden facultatief gesteld. De totnutoe verplichte arbeidsstage van een maand gedurende de vacaties wordt afgeschaft. De militaire training voor studenten wordt teruggebracht tot 150 uur per collegejaar. Wetenschappelijke publicaties van studenten (scripties e.d.) zullen voortaan niet meer aan de censuur hoeverte worden voorgelegd. De criteria voor toelatingen tot de universiteiten worden veranderd, waarbij de bestaande mogelijkheid voor de rector en het ministerie om "de besten van de klas" en protegé's vrij te stellen van het toelatingsexamen, wordt afgeschaft. In de annex van het akkoord is wel een bepaling opgenomen over "respect voor de grondwet van de Volksrepubliek Polen en haar internationale verdragen" (i.c. de erkenning van een leidende rol van de PVAP en van de verbondenheid met de Sowjet-Unie).

Conclusies

De onverwachte benoeming van de zowel als "nationalistisch" als "Sowjet loyaal" bekend staande tot premier bij gelijktijdig aanblijven als minister van Defensie (een uitzonderlijke combinatie voor Oost Europa) duidt op de ernst van de situatie, waarin Polen verkeert. Met deze benoeming wordt duidelijk dat aan de steeds weer escalerende conflicten tussen regering en arbeiders, boeren en studenten een einde moest komen, wil er van "socialistische broederhulp" geen sprake zijn.

De realistische visie van op de Poolse gebeurtenissen, de duidelijkheid van zijn doelstellingen (economisch herstel zonder chaos en anarchie, maar met overleg), alsmede zijn vastberaden optreden, resulteerden tien dagen na zijn ambtsaanvaarding in een vrijwel volledige terugkeer van de sociale rust.

De nieuwe akkoorden met boeren en studenten (qua inhoud en implicaties zeker van niet minder gewicht dan het akkoord van Gdansk) hebben de vooruitzichten voor een stakingsvrije periode van 90 dagen doen toenemen. Dit is niet in de laatste plaats te danken aan het krediet, dat het Poolse leger in de persoon van bij de bevolking heeft door zijn terughoudende opstelling tijdens de arbeidsonrust in 1970, 1976 en 1980, en voorts aan het feit, dat het falen van vroegere

regeringen het leger niet aangerekend kan worden.

In Oost-Europa is op de benoeming van CPSU-leider en Sowjet-premier positief gereageerd. wensten de nieuwe premier geluk met zijn benoeming en succes bij zijn "belangrijke werk in naam van de versterking van de socialistische verworvenheden van het onafhankelijke Polen". Tevens werd, volgens het Sowjetpersbureau TASS, "het vaste vertrouwen uitgesproken dat de samenwerking en vriendschap tussen de Sowjet-Unie en de Volksrepubliek Polen, gegrondvest op de onverbreekelijke principes van het marxisme-leninisme en het socialistisch internationalisme, zich ontwikkelen en versterken tot het welzijn van de volkeren onzer broederlanden en de samenhang van de socialistische broedergemeenschap in het belang van de vrede en de veiligheid in Europa".

Ook de DDR en Tsjechoslowakije, met de Sowjet-Unie de meest kritische volgers van de Poolse ontwikkelingen, toonden zich gerustgesteld, waar het bezoek van PVAP-leider aan zijn ambtgenoten (15 februari) en (17 februari) ongetwijfeld toe bijgedragen heeft.

De pragmatische opstelling van heeft de positie van PVAP-leider versterkt. Temeer daar ook het invloedrijke Politburolid, generaal , voorzitter van de veteranenorganisatie Zbowid en de Staatscontrôlekamer (NIK), in een rede voor de Sejm zijn steun aan de aanpak van heeft betuigd.

Kennelijk onder de indruk van de gevaarlijke wending, die de ontwikkelingen in Polen hadden genomen, hebben de belangrijkste betrokken partijen ingestemd met een adempauze, waarin de oververhitte situatie kan afkoelen. Door de overeengekomen compromissen is evenwel de eigenlijke conflictstof niet weggenomen, maar kunnen integendeel de oppositionele krachten hun onafhankelijke machtspositie verder uitbouwen, die vroeg of laat onherroepelijk weer in conflict moet komen met het nog altijd door de PVAP en haar Oosteuropese zusterpartijen geclaimde machtsmonopolie.

25 februari 1981